

(17. 11. 1919 - 26. 1. 2002)

Dňa 26. 1. 2002 zomrel vo veku 82 rokov fyzik, filozof a najmä vzácny človek RNDr. Imrich Staríček, CSc. Čitatelia časopisu *Filozofia* ho poznajú ako jeho dlhoročného prispievateľa.

Prírodovedecké sklony a predovšetkým nesmierny záujem o matematiku a fyziku viedli I. Staríčka k ich štúdiu na Prírodovedeckej fakulte KU v Prahe. Vzhľadom na obdobie okupácie mohol toto štúdium plne zrealizovať až neskôr na Slovenskej Univerzite v Bratislave.

Bol vynikajúcim študentom a veľmi nádejným pedagogickým a vedeckým pracovníkom v oblasti atómovej fyziky. Absolvoval dva významné zahraničné študijné pobyty. V šk. roku 1942/43 bol vyslaný do Viedne študovať atómovú fyziku k prof. Flammovi o pár rokov neskôr v šk. roku 1945/46 atomistiku na Sorbonu. Už od čias svojich štúdií bol spolupracovníkom prof. D. Ilkoviča, neskôr prednášal na Univerzite Komenského a Slovenskej vysokej škole technickej. Všetko nasvedčovalo tomu, že jeho odborná činnosť sa bude i naďalej sľubne rozvíjať.

Jeho profesionálne pôsobenie však netrvalo dlho. Akademická dráha tohto vedca bola na veľa rokov prerušená. Dôvody boli jednoduché. Jeho hlboká a úprimná viera, interpretovaná zo strany vláduceho režimu ako "náboženská poblúdenosť", bola neprijateľná v štáte, ktorého ideológia bola založená na celkom opačnom názore. Exaktný vedec a veriaci človek v jednej osobe bol príliš veľkým ohrozením tejto ideológie. A tak sa v roku 1951 mnohé veci v živote I. Staríčka zmenili. Všetko sa začalo politickým zaistením a v roku 1954 udalosti vyvrcholili procesom "*I. Staríček a spol.*". Ako člen Kolakovičovho spoločenstva *Rodina* bol označený za hlavného organizátora "ilegálnych krúžkov" vatikánskej Katolíckej akcie a odsúdený na 15 rokov väzenia za vlastizradu. Leopoldov, Opava, Ruzyň, Bitýz, Valdice, Pankrác, to všetko sú miesta, kde pobýval až do svojej amnestie v roku 1962.

Po prepustení najskôr pracoval ako stavebný robotník a ako fyzik začal opäť pracovať až v roku 1968 na Ústave teórie merania SAV, kde zotrval až do penzie v roku 1984. K svojej špecializácii v oblasti atómovej fyziky už ale nemal prístup. Napriek tomu nezanevrel ani na ľudí, ani na fyziku, ba pustil sa aj do jej popularizácie. Výsledkom jeho úsilia boli také práce ako *Úvod do metronomiky, O fyzike pre fyzikov a nefyzikov* (Veda, Bratislava 1988) a množstvo článkov najmä v časopisoch *Pokroky matematiky, fyziky a astronómie* a *Československý časopis fyziky*.

V tvorbe I. Staríčka sa postupne pole popularizácie vedy rozšírilo ďalej najmä o otázky kozmologické, filozofické a teologické. Záujem o vývoj fyzikálneho a filozofického myslenia aj na pozadí náboženských motívov, ich kladných aj záporných vplyvov na tento vývoj bol jednou z domén Staríčkovho skúmania. Dokumentuje to aj jeho monografia *Kozmológia včera a dnes* (Edícia filozofickej sekcie ÚSKI a SKA, Lúč, Bratislava 1995). Metodologicky tu rozlišuje dvojaké chápanie kozmológie: filozofické a fyzikálne, ktoré je zohľadnené už v titule knihy. "V 'kozmológii včera' sa opisuje

kozmológia v nadväznosti na tradíciu starogréckej filozofie, naproti tomu v 'kozmológii dnes' sa skúma vesmír ako fyzikálny systém. V dejinách filozofie a vedy sa oba uvedené postoje vzájomne prelínajú, takže ich nemožno časovo jasne rozhraničiť. Napríklad Newton chápe svoju fyziku ako filozofiu prírody, hoci v nej postupuje bežnou fyzikálnou metódou." (s. 8) Osobnosť I. Newtona a najmä jeho dielo *Matematické základy prírodnej filozofie* bolo v centre pozornosti I. Starička nielen pre prelom, ktorý vnieslo do fyzikálneho myslenia, ale predovšetkým pre jeho "hlboký dosah na filozofické myslenie a na metodológiu empirických vied", ako o tom píše v článku *K metodológii Newtonovej fyziky* (Filozofia 46, 1991, č. 5, s. 414). Hlbší ponor do samej osobnosti I. Newtona vidno aj v ďalších štúdiách I. Starička. Podľa neho totiž osobnosť I. Newtona nebola len príkladom geniality a veľkého úsilia o riešenie načatých vedeckých problémov, ale bol tiež typom človeka so svojimi zvláštnymi schopnosťami i nedostatkami, ako to uvádza v texte *Issaac Newton a jeho doba* (Filozofia 52, 1997, č. 1, s. 59-65).

Ďalšou výnimočnou osobnosťou, ktorá zaujala I. Starička z hľadiska profesionálneho aj osobného, bol napríklad aj A. Einstein. Stačí napríklad spomenúť jeho článok *A. Einstein a kvantová teória* (in: zb. *Viera, veda spoločnosť*, Bratislava 1995, s. 122-127). Hľadanie paralel medzi Newtonom a Einsteinom je tu celkom zreteľné a vôbec nie je náhodné. V tejto súvislosti sa ako veľmi zaujímavá javí aj ďalšia výrazná osobnosť, M. Planck. Staričkov text *Motivácia Planckovho záujmu o fyziku* (Filozofia 48, 1993, č. 8, s. 507-513) plastickým spôsobom vykreslil nielen prácu a dielo M. Plancka na pozadí doby, ale predostrel i postrehy o myšlienkovom príbuzenstve medzi Einsteinom a Planckom ohľadne údivu nad "pochopiteľnosťou objektívneho sveta".

Upriamením mojej pozornosti na tento stručný záber Staričkových skúmaní v oblasti dejín vedy, a najmä fyziky, som akcentovala len malý výsek jeho odborného záujmu. Tento bol rozšírený aj o najnovšie otázky teoretickej fyziky a s ňou súvisiacu novootvorenú problematiku a jej horizonty.

Doktora I. Starička som poznala niekoľko rokov. Stretávali sme sa pravidelne na mnohých diskusných fórach, ale aj v súkromí. Jeho ohromný záujem o najnovšie poznatky vedy, filozofie a teológie ma nesmierne fascinoval. Posledné čísla časopisov *Nature*, *American Science*, *Science and Spirit*, *Sceptic* nikdy na jeho stole nechýbali. V jeho veku a pri nemalých zdravotných ťažkostiach si vždy a za každého počasia dal tú námahu, aby prišiel odprednášať alebo prediskutovať problematiku o vzťahu vedy, filozofie a teológie či jednoducho otázky vedy a viery tam, kde sa takéto tematické stretnutie realizovalo - či to už boli veľké konferencie, alebo menšie semináre a diskusné krúžky. Zakaždým bol vedený snahou uľahčiť porozumenie medzi prírodovedcami, filozofmi i teológmi, vylúčiť zbytočné spory z dôvodu neznalosti či nepochopenia ich stanovísk. Bol presvedčený, že "kultúra dnešnej vedy trpí nedostatkom naozajstného vedeckého poznania, ale aj povrchným prístupom k náboženstvu" (in: zb.: *Viera, veda, spoločnosť*, Bratislava 1992, s. 41). Z vlastných životných skúsenosti veľmi dobre vedel, aké dôležité a prepotrebné je týmto otázkam rozumieť, ale aj to, aké vzácne je byť integratívnou a mravnou bytosťou. Jeho práca *Život a viera v jednote a mnohosti* (Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1993) je toho brilantnou ukážkou.

Vedecko-popularizačnej činnosti venoval I. Staríček v poslednom čase veľké množstvo svojho času a energie. Z jeho pera je aj príspevok *Vedecké poznanie a náboženstvo v dejinách* zaradený do publikácie *Kresťanstvo a fyzika* (Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1999), ako aj celý rad menších článkov, príspevkov i recenzií v rôznych zborníkoch, časopisoch (vrátane *Filozofie*) a iných periodikách.

Celkom poslednou veľkou témou a výzvou na dôsledné skúmanie bolo pre I. Staríčka obsiahle filozofické dielo transcendentálneho tomistu Bernarda Lonengarna. S veľkým zanietením pracoval nielen na preklade niektorých jeho prác (predovšetkým diela *Insight: A Study of Human Understanding*), ale aj na bližšom ozrejmení jeho metafyzickej koncepcie. Zostáva dúfať, že výsledky tejto jeho činnosti sa vďaka spoluautorstvu dočkajú publikovania.

Doktor I. Staríček bol stelesnením pracovnej neúnavnosti, trpezlivosti, skromnosti, pokory, odovzdanosti hodnotám, ktoré v určitom zmysle prevýšili všetky jeho neuskutočnené akademické ambície, a tiež mimoriadnej tichosti, s akou nás napokon aj opustil. Česť jeho pamiatke!

Zlatica Plašienková